

I. Dünya Savaşı'nda İngilizce Basında Yayımlanan Ermeni Propagandalarına Ait Bazı Örnekler

Some Examples of the Armenian Propaganda Published in the English Press During World War I

İsa Kalaycı*

Abstract: In this study, the lowdown of the Ottoman Armenians taking sides with the Entente States in World War I in order to realize their dreams of establishing their own state in the Ottoman lands will be explained with examples from the news published in the leading press organs of the period. The Times', 'The New York Times', 'Leader', 'Daily Mercury', 'Daily Examiner', 'Examiner', 'The Ballarat Courier', 'Townville Daily Bulletin', 'Warwick Examiner and Times', 'Warracnabeal Herald', 'Mudgee Guardian and North-Western Representative', 'New Castle Morning Herald and Miners' Advocate' and 'Richmond River Express and Casino Kyogle Advertiser' are examined. Thus, the approaches of countries that directly or indirectly supported the Armenian matter, especially the events before and after 1915 which constitute a cross-section of historical events are discussed. The data regarding the years (1912-1920) obtained from news examples selected from American, British and Australian local / national newspapers that could affect the world public opinion in terms of the Armenian matter constituted the scope of this study. The aim of the study is to include striking examples of the effort to create a false international public opinion in the form of "Cruel Turks" and "oppressed Armenians, and to demonstrate that the reality was not as it was written in the English press. The most important reason for the presentation of a distorted version of the events of 1915 in the English press was that the British government's propaganda bureau aimed to influence particularly the American public opinion by producing false and exaggerated news such as "Muslims are slaughtering Christians" in an effort to persuade the United States to fight on their side. Unfortunately, these news examples were compiled and published in a book titled "The Blue Book" and became one of the main pillars of Armenian propaganda material to influence the world public opinion.

Structured Abstract: This study aims to explain the lowdown of Ottoman Armenians alignment with the Entente states in order to realize their dream of establishing their own state on Ottoman lands based on World War I (1912-1920) with examples from propaganda news published in leading media outlets of the time. Examples from the years 1912-1920 selected from local/national newspapers in the United States, United Kingdom and Australia, which are in a position to influence the world public opinion with respect to the Armenian issue, constitute the scope of this study.

* Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. Asst. Assoc. Dr., Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Science and Letters, Department of History, History of the Republic of Turkey

ORCID 0000-0003-2043-5127

dodurga46@gmail.com

Cite as/ Atıf: Kalaycı, İ. (2020). I. Dünya Savaşı'nda İngilizce basında yayımlanan Ermeni propagandalarına ait bazı örnekler, *Turkish Studies - History*, 15(1), 73-..... <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.41439>

Received/Geliş: 21 January/Ocak 2020

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 20 March/Mart 2020

Published/Yayın: 24 March/Mart 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

CC BY-NC 4.0

Armenians, who came under the sovereignty of Turks after their take over of Anatolia, were referred in the Ottoman Empire as the “loyal nation”, particularly because they did not attempt to revolt. However, as of the last quarter of the 19th century, Armenians revolted against the Ottoman Empire, their own state, with the provocation of imperialist and colonialist states. Instead of taking the noble path of standing by their own state during a tumult like World War I, they chose to slaughter the Ottoman people. As a natural reaction to the treachery of Armenians, the Ottoman Empire and its people adopted self-defence. The confrontation between Muslims/Turks and Armenians constantly made its way to news columns by the provocateurs of Armenians in a distorted way. The world public was served one side of the events in the war as the “Armenian Genocide”.

Western states that provoked Armenians to revolt against the Ottoman Empire and provided all sorts of support, additionally continued providing support through the press. While leading media outlets of the West saw no harm in reporting the Armenian events to their readers in the heat of the moment, they remained mute regarding the massacres carried out by Armenians against the Muslims living in the Ottoman country.

Scans conducted on UK-based The Times newspaper between the time frame covering the years 1912-1920 revealed that 713 news were made about Armenians. Given the media’s impact on influencing people, its role in popularizing The Blue Book, which is used by those who support the Armenian genocide lie, is immediately apparent. It is no coincidence that the main references used as source in The Blue Book are the Armenian newspapers ‘Horizon’ published in Tbilisi, ‘Armenia’ in Marseilles, ‘Ararat’ in London, and ‘Gotcnag’ in New York.

The reflections of the revolts Armenians started in Anatolia and their massacres on Turks in US media show that they are the exact opposite of historical facts and appear as a product of black propaganda. This is due to the fact that the news published in US media were the result of the lobbying activities of Armenians, who were very few in number in the US at the time, and the distortion of events by missionaries. As a result of this, no incident against Turks by Armenians was reflected in the media.

UK-based The Times is another newspaper that published numerous news about Armenians during the World War I years. It can be stated that The Times took a biased attitude in news regarding Armenians. While transmitting the Armenian events in Anatolia, The Times newspaper cited people who witnessed the events, the consuls or missionaries in the region as sources. In other words, verbal statements alone were included.

There are several local and national newspapers published in Australia. Many of these newspapers paid great attention to the events concerning Armenians. It is possible to come across news in Australian media on Armenians in the Ottoman Empire dating back to the 1930s. These newspapers shared detailed information in their pages without indifference to even the minutest events concerning Armenians. Reuters and Times newspaper were the sources used most by the newspapers. Consequently, Australian media also formed an essential part of US and UK media with respect to the Armenian issue.

In accordance with the information obtained from the 13 newspapers taken as reference to create examples from Armenian propaganda during World War I, it can be said that Turkish-Armenian relations were followed with extremely close interest in the English press. In addition to this, it was observed that the Armenian news published intensified after the Relocation and Resettlement Law. Most of the news reports containing open-ended statements such as, “...according to information obtained from political sources...” or “...according to reports from Armenian sources...” and statements with unknown sources indicate the unreliability of the articles.

As a result of the research conducted on Armenian propaganda, it has been observed that despite the geographical distance between them, the newspapers published in the three countries show great similarities with respect to their discourses. Based on the news in the newspapers examined, it can be said that the imperialist states, which have been making efforts to create public opinion concerning Armenians since the 19th century, have used media as a propaganda tool. News about Armenians, whom they thoroughly provoked after the 93 war, intensified during World War I.

One of the most striking aspects of the news in media is the portrayal of the Turkish-Armenian conflict in Turkey as a religious conflict rather than an ethnic conflict. Ignoring the fact that the Armenian community was a subject of the Ottoman Empire, efforts were made to embed in the world’s subconscious the message that Christians were being massacred. Thus, the messages that “Turks are tyrants”, “Armenians are oppressed” were repeated frequently. While the attacks, harassment, rape and massacres by Armenians against Turks were never

mentioned in the news reported, even the slightest problems experienced by Armenians were presented to readers in full detail. The Relocation and Resettlement Law, which was enacted by the Ottoman Empire for the security of citizens, was portrayed by Armenians to the US public and other English media that feed on this as “genocide”. The extent to which the black propaganda made via media was effective is clear from the Armenian issue occupying Turkey’s foreign policy for a century.

Keywords: History, World War I, Armenian Issue, Relocation and Resettlement Law, English Press.

Öz: Bu çalışmada; I. Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı Ermenilerinin, Osmanlı topraklarında kendi devletlerini kurma hayallerini gerçekleştirmek için İtilaf devletlerinin safında yer almalarının iç yüzü, dönemin önde gelen basın organlarında çıkan haberlerden örneklerle açıklanacaktır. ‘The Times’, ‘The New York Times’, ‘Leader’, ‘Daily Mercury’, ‘Daily Examiner’, ‘Examiner’, ‘The Ballarat Courier’, ‘Townville Daily Bulletin’, ‘Warwick Examiner and Times’, ‘Warracnabeal Herald’, ‘Mudgee Guardian and North-Western Representative’, ‘New Castle Morning Herald and Miners’ Advocate’ ve ‘Richmond River Express and Casino Kyogle Advertiser’ gibi gazetelerin sütunlarında yer alan Ermeni haberleri irdelenmiştir. Böylece tarihi olayların bir kesitini oluşturan 1915 olayları ve sonrası başta olmak üzere, Ermeni meselesine dolaylı veya doğrudan destek veren ülkelerin yaklaşımları ele alınmıştır. Dünya kamuoyunu Ermeni meselesi noktasında etkileyebilecek düzeydeki Amerikan, İngiliz ve Avustralya yerel/ulusal gazetelerinden seçilen örnekler (1912-1920) yıllarına dair veriler bu çalışmanın kapsamını oluşturmuştur. Çalışmanın amacı; “Zalim Türkler”, “mazlum Ermeniler” şeklinde uluslararası platformda bir hava estirmeye çalışıldığının çarpıcı örneklerine yer verilerek, hakikatin İngilizce basında yazıldığı gibi olmadığını ortaya koymaktır. 1915 olaylarının İngilizce basında çarpıtılarak yer almasının en önemli sebebi; İngiliz hükümetine bağlı propaganda bürosunun özellikle Amerikan kamuoyunu etkileyerek “Müslümanlar Hristiyanları katlediyor” diye yalan ve abartılı haberler üreterek Amerika Birleşik Devletleri’ni kendi saflarında savaşa ikna etme gayretlerinden kaynaklanmıştır. Bu haberler maalesef daha sonra “The Blue Book”’a dönüşerek dünya kamuoyunda Ermeni propaganda malzemesinin temel dayanaklarından birini oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarih, I. Dünya Savaşı, Ermeni Meselesi, Sevk ve İskân, İngilizce Basın.

Giriş

Latince kökenli bir kelime olan propaganda kelimesinin; bahçıvanın taze bir bitkinin filizlerini veya tohumunu yeni bitkiler elde etmek için toprağa dikmesi anlamındaki “*propagare*” sözcüğünden geldiği düşünülmektedir (Brown, 1992, s. 11). Tarihi ve sosyolojik anlamıyla ilk defa Katolik kilisesi tarafından yapay olarak meydana getirilmiş fikirlerin diğer mezheplere karşı kullanılması babında terminolojik bir anlam kazanmıştır (Yılmaz, 1995, s. 4). Sözlük anlamı olarak propaganda; *bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı, eylem veya tasarım gibi yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca* şeklinde tanımlanmıştır (Avşar, 2010, s. 1; *tdk.gov.tr*). Bunun haricinde propagandayı “*Bir doktrin veyahut da uygulamayı yaymak için desteklemek veyahut da tasavvurda bulunmak*” diye tanımlayanlar da vardır (Akarcalı, 2003, s. 11). Bunlara ilaveten; propaganda, yapana doğrudan veya dolaylı bir şekilde fayda sağlamak üzere belli bir topluluğun fikirlerini, hislerini, düşüncelerini, davranışlarını, tavır ve hareketlerini tesir altında tutmak için yayımlanan herhangi bir bilgi, fikir, doktrin veya özel tebliğ olarak yorumlayanlara da rastlanmaktadır (Avşar, 2010, s. 1).

Beyaz, siyah, gri, kara, silahlı ve karma gibi çeşitleri bulunan propaganda (Avşar, 2010, s. 9); telkin, manipülasyon, haber, reklam gibi çeşitli yöntemleri kullanmaktadır. Propaganda araçlarından olan basının en önemli materyallerinden biri gazetelerdir. Her ne kadar propaganda insanlık tarihiyle eş zamanlı olsa da kitlesel etkileri bakımından yakınçağda metodolojik olarak daha sistemli kullanılmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi’nin getirdiği teknolojik gelişmelerin de etkisiyle ve kamuoyunu etkileyebilmek adına basın –daha özelde gazeteler- propaganda amacıyla etkili bir şekilde kullanılmıştır. Napolyon’un “*Dört düşman gazete, yüz bin kişilik ordudan daha fazla zarar*

verebilir.” sözü, propagandanın ulaştığı noktayı göstermesi bakımından son derece manidardır. Ayrıca Hegel’in “*Gazete okumak, yeni insanın sabah duasıdır.*” sözü, batı dünyasının basına verdiği önemi göstermesi bakımından önemlidir (Yılmaz, 1995, ss. 16-22).

Dünyanın her yerinde farklı tekniklerle çeşitli propaganda faaliyetleri yürütülmüştür. Ancak emperyalist güçlerin Osmanlı egemenliğinde yaşayan Ermenilere yönelik telkin ve manipülasyon girişimleri, günümüze kadar süregelen bir soykırım iddiasının temelini oluşturmuştur. Saldırgan ve kara propaganda yöntemiyle Ermenileri bir taraftan kendi yanlarına çekmeye çalışan sömürgeci devletler, diğer yandan Osmanlı Devleti’nin yıkılışını hızlandırmaya çalışmışlardır.

Türklerin Anadolu’yu ele geçirmeleriyle onların egemenliğine giren Ermeniler, özellikle Osmanlı Devleti’nde isyana kalkışmadıkları için *millet-i sâdika* olarak anılmışlardır. Ancak Günay (2019)’a göre Ermenilerin “Millet-i Sadıka” olarak anılmaları 1973 yılından sonraki taktiksel bir söylemden türemiştir. Aslında Ermeniler de en az diğer ayrılıkçı gruplar kadar isyana kalkışmışlardır. Zira Ermeniler XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren emperyalist ve kolonyalist devletlerin kışkırtmalarıyla kendi devletleri olan Osmanlı’ya karşı ayaklanmaya başlamışlardır. Ermeni meselesinin ortaya çıkışı ve büyütülmesinde uluslararası sistemde söz sahibi olan devletlerin rollerinin anlaşılabilmesi için Tiflis Başşehbenderi Münir Süreyya Bey’in kaleme aldığı “*Ermeni Meslesi’nin Geçirmiş Olduğu Safahat-ı Siyasiyyeye Dair Tarihçe (1877-1914)*” isimli 194 sayfalık rapora bakılabilir (Münir Süreyya Bey, 2001).

Dünya, sanayi devriminin getirdiği sömürgecilik faaliyetlerinin de etkisiyle büyük bir savaşa doğru sürüklenirken, Ermeniler gibi küçük milletler, Batılı devletlerin vaatlerine kapılarak yüzyıllarca birlikte yaşadıkları diğer Osmanlı vatandaşlarına karşı tedhişe girişmişlerdir (McCarthy, 2012, s. 8). I. Dünya Savaşı gibi bir hengâmede kendi devletinin yanında yer almayarak, Osmanlı halkını katletmeyi yeğlemişlerdir. Osmanlı Devleti ve ahalisi Ermenilerin ihanetine karşı, doğal bir tepki olarak nefis-i müdafaada bulunmuştur. Müslümanlarla/Türklerle, Ermeniler arasında yaşanan mukatele, Ermenilerin kışkırtıcıları tarafından sürekli olarak çarpıtılmış bir şekilde haber sütunlarına taşınmıştır. Savaşta hadiseler, tek taraflı bir şekilde “*Ermeni Katliamı*” olarak dünya kamuoyuna servis edilmiştir. Halbuki bu toplumsal hadiseyi anlatan en güzel kelime Arapça ‘kıtal’ kökünden gelen “mukatele”dir. Mukatele ise “birbirini öldürme, vuruşma, savaş, kavga” anlamlarına gelmektedir (Devellioğlu, 2004, s. 679). Bu kelimenin terminolojik anlamı 1919 yılında perçinlenmiştir. Müttefikler tarafından İstanbul’da kurulan sıkıyönetim mahkemesi hâkimliğine atanan Aşçıyan’ın yaptığı 17 Mayıs 1919 tarihli soruşturmada Ziya Gökalp; “*-Milletimize iftira etmeyiniz. Türkiye’de bir Ermeni kırımı değil, bir Türk-Ermeni vuruşması vardır. Bize arkadan vurdular, biz de vurduk!*” şeklindeki açıklamasıyla tarihi bir ifadeyle karşı çıkmıştır (Şimşir, 1985, s. 83).

Osmanlı Devleti’ne karşı Ermenileri ayaklandıran ve her türlü desteği veren batılı devletler, bu desteklerini basın yoluyla da sürdürmüşlerdir. Batının önde gelen yayın organları Ermeni olaylarını okuyucularına sıcağı sıcağına vermede bir beis görmezlerken, Osmanlı ülkesinde yaşayan Müslümanlara Ermeniler tarafından yapılan katliamlara ise sessiz kalmayı tercih etmişlerdir (Bayur, 2010, ss. 19-20; Münir Süreyya Bey, 2001, s. v; Akçora, 2007, ss. 55-56).

Bu çalışmada Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere ve Avusturalya’da yayın yapan yerel ve ulusal gazetelerin 1912-1920 yılları arasında Ermenilere dair yaptıkları haberlerin bir kısmına yer verilmiştir. Bunlar arasında ABD’de yayımlanan The New York Times ile İngiltere’de yayımlanan The Times’ın haberlerine görece biraz daha fazla değinilmiştir. Bununla birlikte, Avusturalya’dan birçok yerel ve ulusal gazete haberleri kullanılmıştır.

1912-1920 yılları arasındaki 8 yıllık periyotta Avusturalya basınında, Anadolu’da Ermenilere karşı Türkler ve Kürtler tarafından katliam yapıldığına dair onlarca haber yapılmıştır. Söz konusu dönemde Avusturalya basınında çıkan haberler arasından ‘*Ermeni soykırım*’ anahtar kelimesiyle yapılan aramalardan 7.703 sonuç çıkmıştır. Sözde Ermeni katliamı hakkında

Avustralya'da yayın yapan önemli gazetelerin haber istatistikleri şöyledir: The Telegraph 197, The Register 172, The Advertiser 149, Barrier Miner 127, The Daily Telegraph 124 ve The Sun 113 haber yapmıştır. Bu gazetelerin haricinde kalan ulusal ve yerel gazetelerde de Ermeni olayları ile ilgili birçok habere rastlanmıştır. Ancak mükerrer olmaması adına bu haberlerin farklı olanları irdelenmiştir. Elde edilen sonuçlar İngilizce basında Ermeni meselesine duyulan yoğun ilgiyi göstermiştir. 'Güneş Batmayan İmparatorluk' namına ulaşan İngiltere'nin kendi çıkarlarına alet ettiği Ermeni meselesi, I. Dünya Savaşı'nın kaderini etkilemek için de kullanılmıştır. Özellikle İngilizler, ABD'nin desteğini alarak savaşı kazanmak adına Hristiyan Ermenilerin katledildiği temasını işlemişlerdir. İngilizlerin bu tavrı, dünya basınının Ermeniler lehine haberler yapmasında fevkalade etkili olmuştur (Akçora, 2007, ss. 94-95).

Batı kamuoyunu Ermeniler lehine etkileyen önemli dinamiklerden biri de Osmanlı topraklarındaki misyonerlerdir. Misyonerler din kisvesi altında Ermenilere milliyetçilik aşılamışlardır. ABD, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın misyonerlik faaliyetleri sonucunda Ermenilerin dış mihraklarca istismar edilmemeleri için babıâli tarafından 29 Mart 1863 tarihinde "*Ermeni Milleti Nizamnamesi*" yayımlanmıştır. Ancak Babıâli'nin aldığı tedbirler misyonerlerin zararlı faaliyetlerinin önüne geçememiştir (Saray, 2005, ss. 35-37; İltter, 1999, ss. 34-37).

1912-1920 yılları arasındaki Amerika Birleşik Devletleri'nin öncü basın organlarından olan The New York Times'ın arşivinde "*Ermeni soykırımı (katliamı)*" anahtar kelimesi kullanılarak yapılan taramalar sonucunda 141 tane habere ulaşılmıştır. Gazetede yapılan bu haberlerde kullanılan bilgilerin kaynağının genellikle Ermeni kurullarından ve Rusların Anadolu'daki konsoloslarından geldiği görülmüştür.

İngiltere'de yayın yapan The Times Gazetesi'nde 1912-1920 yıllarını kapsayan zaman diliminde yapılan taramalar sonucunda Ermeniler hakkında 713 haber yapıldığı görülmüştür. Basının insanları yönlendirmedeki etkisi göz önüne alındığında, Ermeni soykırım yapıldığı iddiasını destekleyenler tarafından kullanılan The Blue Book'un meşhur olmasındaki payı hemen göze çarpar. "The Blue Book" yani "Mavi Kitap" olarak tanınan bu eserin basım tarihi bile "*tarih derinliği*"nden yoksun olduğunun en büyük delilidir. Toynbee'nin İngiltere Dış İşleri Bakanlığı İstihbarat Dairesi'nde görev yapması da manidardır (Toynbee & Bryce, 1916). Mavi kitaba kaynaklık eden başlıca referansların Tiflis'te çıkarılan Horizon, Marsilya'daki Armenia, Londra'daki Ararat, New York'taki Gotcnag isimli Ermeni gazeteleri olması da tesadüf değildir (Gürün, 1985, s. 50). Kaldı ki The Blue Book'un yazarı Toynbee'nin hatıraları incelendiğinde; "...1915 yılında gerçekleştirilen Ermeni tehcirinin 1897'de Girit'te yaşanan katliamları, Nazilerin girdiği Yahudi ve Slav soykırımlarının ise Ermeni tehcirini gölgede bırakacağını..." şeklindeki yorumundan Ermenilere olan duygusal bağını anlamak mümkündür (Toynbee, 2005, s. 43). Ayrıca Rene-Pinon, Morgentaw, Alman Gazeteci Dr. H. Stürmer, James Bryce, Creelman, Alman Papazı Lepsius, Lê Journal gazetesinin Kafkas muhabiri gibi misyonerler; "*Ermenilerin isyan etmediğini, sürgüne karşı silahla mukavemette bulunduklarını*" iddia edecek kadar hadiseleri çarpıtmışlardır (Uras, 1987, s. 605). The Blue Book'un Ermeniler lehine yaptığı tezviratın açık noktaları, Osmanlı'nın Marsilya Başşehbenderi tarafından Hariciye Nazırı Halil Bey'e 24 Ocak 1917 tarihinde arz olunmuştur (Karacakaya, 2005/IV, ss. 114-117).

1. Amerikan Basınında (The New York Times'ta) Yapılan Ermeni Haberleri

Ermenilerin Anadolu'da başlatmış oldukları isyanlar ve Türklere yaptıkları katliamların ABD basınındaki yansımaları, tarihi gerçeklerin tam tersi yönünde ve kara propagandanın bir ürünü şeklinde tezahür ettiğini göstermektedir. Çünkü ABD basınında yapılan haberler hem o dönemde az sayıda Amerika'da bulunan Ermenilerin lobicilik faaliyetlerinden dolayı hem de misyonerlerin hadiseleri çarpıtmalarından ileri gelmiştir. Bunun sonucunda da Ermeniler tarafından Türklere karşı yapılan hiçbir olay basına yansıtılmamıştır. Aşağıdaki haber örneklerinde ABD'nin önde gelen basın organlarından biri olan The New York Times gazetesinin haberlerine yer verilmiştir.

Ermenileri kışkırtmak üzere Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren Amerikalı, İngiliz, Fransız ve Rusyalı misyonerlere dair Osmanlı Arşivi'nde çok sayıda belge vardır (Karacakaya vd., 2007, II: 1896-1919 (583 s.); Karacakaya vd., 2005; Karacakaya vd., 2006). Emperyalistlerin kışkırtmalarıyla¹ Osmanlı topraklarında yaşayan Ermenilerin kara propagandaya hız vermeleri, Sevk ve İskân Kanunu'nun uygulanmasıyla ivme kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin cephe gerisindeki Ermenilerin tehlike oluşturmamasından dolayı başka bölgelere gönderilmelerine karar vermesi, misyonerler tarafından ABD basınına bir "soykırım" şeklinde servis edilmiştir. Bunun doğal sonucu olarak da; ABD basınında yer alan bazı haberler, Ermenilerin Yukarı Mezopotamya ve Arabistan'daki çöllere sürgün edilerek ölüme gönderildikleri temasını işlemişlerdir (Küçükvatan, 2012, s. 91).

Amerikan basınında Ermeni yanlısı haberler, Sevk ve İskân Kanunu öncesinde de yapılmıştır. Örneğin 22 Kasım 1912 tarihli bir haberde şu ifadeler dikkat çekicidir: *Kars'tan alınan bilgilere göre Bitlis, Van, Muş ve Anadolu'nun diğer şehirlerindeki Ermeni köylerinde Ermenilere karşı katliamlar yapıldığı bildirildi. Bu katliamların devam etmesi halinde Rusların bölgeye girmeye hazır olduğu ifade edildi* (The New York Times, 27 Kasım 1912).

The New York Times gazetesinde, bu habere üç yıl kadar sonra yapılan 4 Kasım 1915 tarihli bir haberde "Ermenistan'da Yaşanan Dehşetin Tanıkları" başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. 26.000 kelimeden ve 25 bölümden oluşan söz konusu yazının ilk bölümünde 27 Nisan 1915 tarihinde Ermenilere karşı başlayan saldırılardan; ikinci bölümünde Zeytun ve Maraş'ta Ermenilere karşı yapılan katliamlardan bahsedilmiştir. Yazıda tehcirin ilk olarak Zeytun'da başladığı iddia edilmiştir. 20 Haziran 1915 tarihinden altı hafta önce 180 ailenin Zeytun'dan tehcir edildikleri de dramatik bir şekilde bu yazıda işlenmiştir. Haberin yapıldığı gazete sütunlarında Amerikalıların Ermenilerin Türkiye'deki durumları ile ilgili yaptıkları araştırmaya yer verilmiş, gazetede çıkan bu yazıya göre; bölgede yaşayan Ermenilere, Türkler tarafından yapılan katliamın bin yıllık tarihte bir örneğinin olmadığı ifade olunmuştur. Yine bu habere göre; Osmanlı Devleti'nin değişik bölgelerinden elde edilen bilgiler ışığında bu yazının kaleme alındığı belirtilerek haberin kaynağının güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır. Haberin devamında; 15 yaşın altındaki çocukların boğulmaları için Fırat Nehri'ne atıldıkları, kucaklarında çocukları olan kadınların yol kenarlarında ölüme terk edildikleri, genç kadınların ve kızların Türkler tarafından kaçırılarak haremlerine alındıkları veya en yüksek fiyatı verene satıldıkları, erkeklerin ise öldürüldükleri yahut tutsak edildikleri yazılmıştır. Haberde yer alan bilgilerin kaynağının Rum, Bulgar, Amerikan, Türk, Alman, İngiliz ve Ermeni görgü tanıklarından elde edildiği ifade olunmuştur (The New York Times, 04 Ekim 1915). Ancak hangi tarihte, kim tarafından ne şekilde bilgi aktarıldığına dair sağlam bir kaynak belirtilmemiştir. Açık uçlu bilgiler kullanılarak kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır. Haberde anlatılan olaylara kaynaklık eden kişilerin kimlikleri ile ilgili bilgiler verilmemiştir. Bu durum rapora kaynaklık eden kişilerin verdiği bilgilerin teyidini imkânsız kılmasının yanında, yazıda yer alan bilgilerin doğruluğunun da tartışılmasına yol açmaktadır. Fakat gazetede geçen yer ve kişi bilgilerinin paylaşılmasının onların güvenliği için olduğunu yazmaktan da imtina etmemiştir.

Gazete haberinde raporun bazı bölümlerinden kesitler alınarak okuyucuya sunulmuştur. Özellikle Ermenilerin tehcir sırasında maruz kaldıkları koşulların kötü olduğu, abartılı bir şekilde işlenmiştir. Böylece batı kamuoyunun Osmanlı Devleti'ne olan güven ve bakış açısının değişmesi amaçlanmıştır.

The New York Times, yaptığı haberlerle Ermeni olaylarında suçlu tarafın sadece Türkler olduğunun ispatına çalışmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan Osmanlı Devleti ile Almanların müttefik oldukları için Osmanlı Ordusu'nda birçok Alman subayın bulunduğu dem vurarak, Ermenilere yapılan haksızlıklar konusunda Almanların ikazlarda bulunduklarını yazacak kadar işi ileri götürmüştür. Hatta gazeteye göre Almanların, Anadolu'da Ermenilere karşı yapılan saldırıların

durdurulması için elinden geleni yaptıklarını, fakat Osmanlı Devleti'nin bu konuda yeterli çabayı göstermediğini ifade edecek kadar konuyu çarpıtmıştır. Yaptığı habere doğruluk kılıfı giydirmek için de İstanbul'da bulunan Amerikan büyükelçisinin Osmanlı hükümetine bu konuda gerekli adımları atması için çağrıda bulunduğunu yazmıştır (The New York Times, 23 Ekim 1915).

Gazete'nin bir başka haberinde de Ermenilerle ilgili şu bilgilere yer verilmiştir: Türklerin Transkafkasya'da Ermenistan sınırına yakın Ardanuç şehrinin işgali sırasında yaptıkları vahşetin bilgisi ancak şimdi elimize ulaşıyor. Russkoe Slovo'nun Tiflis muhabirinin verdiği bilgilere göre Türkler ilk önce yalnızca yağmayla uğraşmışlar ve sadece 15 sivil öldürmüşler; ancak 30 Aralık'ta [1914], Rusların Ardahan'ı işgal ettiği haberini aldıktan sonra yerel Müslüman halk maskelerini çıkarıp atarak sistematik bir katliama girişmişler. 150 Ermeni evlerinden sokağa çıkarılıp vurulmuş ya da boğazları kesilmiş. Yıllardır Ermenilerle dost olarak yaşayan şehrin Türk sakinleri eski dostlarını soğukkanlılıkla katletmişler ve tüm ailenin yok edilip edilmediğini anlamak için cesetleri bile dikkatle saymışlar. Cezaevinden çıkarılan 50 Ermeni çıplak soyulmuş, “*Şeytan Çukuru*” denilen Cehennemdere Uçurumu'ndan aşağı atılmışlar. En son kurbanlardan birisi bir Türkü de taşıyarak beraberinde getirmiş ve o da vurularak öldürülmüş. Haberin devamında ajitasyon yapılarak konu yine mübalağalı bir şekilde satırlara taşınmıştır: *Tamvot şehrinde 250 Ermeni katledilmiş, kadınları kaçırmış. Türkler cesetlerin gömülmesine izin vermeyince, Ruslar gelinceye kadar cesetleri köpekler yemiştir* (The New York Times, 23 Şubat 1915; www.imprescriptible.fr).

Osmanlı Devleti'nin farklı coğrafyalarından çeşitli haberler vererek ikna gücünü artırmak isteyen gazete, Samsun'dan da bilgiler aktarmıştır. Bu haberlerden biri de şöyledir: *Anadolu'dan alınan bilgilere göre Samsun'da bulunan erkek Ermenilerin, Türkler tarafından katliama uğradıklarına dair bilgiler Samsun merkez kuvvetleri yetkililerince rapor edildi. Burada Türkler, Gürcüleri Ermenilere karşı kıskırtmak için kampanyalar yürütüyorlar. Bu kampanyalar sonucunda Gürcistan'da Ermenilere karşı katliamlar yapılmaktadır* (The New York Times, 4 Mart 1918). Gazete Samsun'da Ermenilere karşı saldırılar olduğunu yazmasına rağmen, Ermenilerin oradaki faaliyetleri ile ilgili hiçbir habere yer vermemiştir. Oysa Samsun'da da diğer illerde olduğu gibi Ermeni isyanı için komite faaliyetleri yapılmıştır. Bu faaliyetler bizzat Ermeni piskoposluğu tarafından organize edilmiştir. Samsun merkezde Ermenilere ait yerlerde yapılan aramalarda birçok silah ve cephane ele geçirilmiştir. Buna ek olarak Ermeni kilisesinde yapılan aramalarda da 20 adet bomba ve bomba imalatında kullanılan barut ve malzemeler bulunmuştur (Ural, 1998, s. 317). Bu kanıtlar Ermenilerin Samsun'da ne tür bir eylemin içinde bulundukları göstermesi bakımından manidardır.

I. Dünya Savaşı'nın kıyasıya yaşandığı Temmuz ayında çıkan bir haberde de Türk-Rus mücadelelerinin yaşandığı bölgelerden gelen haberlere yer verilmiştir. Buna göre; Van Gölü'nün güneyinde ve kuzeyinde kalan bölgelerde ve Oltu'da, Türklerle Ermeniler arasındaki çatışmaların devam ettiği bildirilmiştir. Benzer şekilde Bitlis'te Ermenilere karşı katliamların yapıldığı, Türklerin düzensiz 40.000 silahlı Kürt'ü Muş'ta Ermenilere karşı kullandıkları ve Ermenilerin bunlara karşı cesurca mücadele ettikleri haberleri kamuoyunun ilgisine sunulmuştur (The New York Times, 13 Temmuz 1915).

Rusların Van'ı ele geçirmelerinden sonra Bitlis, Muş ve Diyarbakır'da Kürtler tarafından Ermenilere karşı zulümlerin yapıldığı yazılmıştır. Gönüllü Hristiyan Ermenilerin, Kürtlere karşı korunmak için umutsuzca savaştıkları mesajı iletilmiştir (The New York Times, 06 Haziran 1915). Oysaki Bitlis, Muş Van gibi yerde Ermeniler daha Sevk ve İskân Kanunu'ndan önce ayaklanmalara başlamışlardı. Muş ve ovada yaklaşık 7.000 Ermeni silahlanmış ve emir bekliyordu. Ayrıca Sason'da Ermeniler her zaman devlete başkaldırmışlardı. Devlete vermeleri gereken vergileri ödemek bir yana, vergi toplamaya gelen görevlileri de öldürmüşlerdi. Van'ın Ruslar tarafından işgali Ermeniler tarafından büyük bir coşkuyla kutlanmıştı. Devletin seferberlik ilan ettiği 21 Temmuz 1914 tarihinden Sevk ve İskân Kanunu'na kadar geçen 8 ay 20 günlük sürede Ermeniler isyan, ayaklanma

ve komitecilerin öncülüğünde Türk köylerinde yağma, yıkım, adam kaçırma tecavüz, casusluk, sabotaj gibi hükümeti sevk ve iskâna mecbur bırakan birçok olaya sebebiyet vermişlerdir (Ural, 1998, s. 352).

The New York Times, 23 Nisan 1915 tarihinde Petrograd ve Londra üzerinden nakledilen Kafkasya Ermenilerine dair haberleri 24 Nisan 1915'te satırlarına taşımıştır. Yapılan haberde; Rusya'ya ulaşan sığınmacı Ermenilerin, Müslümanlar tarafından katliama uğradıklarını ve bu şiddetin daha da devam edeceğini bildirdiklerini yazmıştır. Haberin devamında; Asya Türkiye'sindeki Ermenistan'da, Van yakınlarındaki 10 köyün halkının tamamının öldürüldüğü ifade edilmiştir. Erzurum, Berjan (?) ve Zeytun'daki katliamları ve Van'daki durumu haber alan Eçmiyazin Ermeni Kilisesi Katogigosu'nun, Başkan Wilson'a telgraf çekerek ABD halkını Ermenilere yardıma çağırdığı da belirtilmiştir (www.imprescriptible.fr; The New York Times, 26 Nisan 1915). Buna mukabil, Ermenilerin bölgede Müslüman ahaliye yaptıkları sayısız saldırıların olduğu aşıkardır (Kırzioğlu, 1970). Ancak Ermeniler tarafından çeşitli katliam ve zulme uğrayan Müslüman ahaliden batılılara çağrı yapıldığına dair pek bilgi bulunmamaktadır.

İran'ın Urmiye kentindeki bir Amerikan misyoneri olan Robert M. Labaree, sığınmacıların yerleştirildikleri köyleri ziyaret ettiğini, burada yaşayanların olanaklarının tüm darlığa rağmen insanlıklarının sonsuz olduğunu, köy yönetimleri ve yardım komitelerinin altı hafta içinde her sığınmacıya 3,5 kg un dağıttığını aktarmıştır. Associated Press ajansına Urza'da 800, Salmas'ta 720 köylünün katledildiği haberlerinin ulaştığı belirtilmiştir. Urza'da kalan 15.000 kişinin akıbetinin ise henüz belirsiz olduğu bildirilmiştir. Katliamların izlerini silmeye geçen üç haftalık zaman diliminin yetmediği de habere eklenmiştir. Haftvan'da katliamlardan kalan kan göllerinin halen durduğu bildirilmiştir. Kerpiç bir duvarın altında kalmış 6 cesedin görüldüğü, Haçatur adlı bir gencin, öldürülen 36 kişinin cesedinin atıldığı bir kuyudan nasıl kurtulduğunun hikâyesine yer verilmiştir. Haçatur'un öldürülen diğer Ermenilerle birlikte bir kuyuya atıldığını, karanlık çökünce üzerindeki cesetleri iterek kuyudan çıkmayı başardığını aktarmıştır. Yapılan haberlerde Hristiyanlar arasında kendilerini korumaya cesaret edenlerin de olduğu gururlu bir şekilde sunulmuştur (The New York Times, 26 Nisan 1915; www.imprescriptible.fr).

The New York Times gazetesindeki dönem haberleri incelendiğinde; bölgede gerçekleşen çatışmaları sadece Türklerin ve Kürtlerin tek taraflı olarak Ermenilere karşı çıkarttıkları mesajının işlendiği anlaşılmaktadır. Azerbaycan bölgesinde Ermenilerle Türkler arasında medyana gelen çatışmaların asıl sebebinin Rusya'da bulunan Ermeni komitacılarından 600 kişinin Salmas şehrine giderek, burada komutanları Antrnik'i bekleyerek bölgede Ermeni propagandası yapmaları ve Iğdır, Revan bölgelerinden kuvvet toplayarak Salmas'ta büyük bir isyan tertip etmelerinden kaynaklandığı yazılmıştır. Ermeni komitacıların ihanetinin bir itirafı mahiyetindeki bu haberde, örgütlenme ve organizasyonlar ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir (Gürün, 1985, s. 202).

23 Ekim 1915'te III. Ordu Komutanlığı tarafından gönderilen raporda Kağızman'da çoğu Osmanlı uyruklu Ermeni asker kaçaklarının Rus hükümeti tarafından silahlandırıldığı ve bu şahıslara ek olarak Suryen ve Haçip Sirup isimli Ermenilerin topladığı 2.000 civarındaki Ermeni ile İran'a geçme düşüncesinde olduklarına yer verilmiştir (Gürün, 1985, s. 203). Hal böyleyken, Amerikan basınında Van ve Erzurum'da Ermenilere karşı yapılan sözde katliamlara yer verilmiştir. Bölgede yaşanan olaylar hakkında yapılan haberlerde Türk yetkililerin bilgilerine başvurulmamış ya da onlardan aldıkları malumatlara sayfalarında yer vermemişlerdir. Oysaki Anadolu'nun her bir yanından özellikle Van ve Erzurum yöresinden gelen bilgilere göre; buradaki Ermenilerin bir isyan hazırlığında oldukları, Rusların ele geçirdikleri yerlerde Türklerin silahlarını toplayıp Ermenilere dağıttıkları, Ermeniler tarafından bölgedeki telgraf hatlarının tahrip edildiği, karakollara saldırdıkları yazmaktaydı. Ayrıca *Van bölgesinde 2.000'den fazla asinin olduğu ve bunlarla çatışmaların devam ettiği, Rusların bölgedeki ilerleyişinde en büyük destekçilerinin Ermeniler olduğu...* yönünde sayısız

bilgi ve kayıt mevcuttur (Gürün, 1985, ss. 203-205). Ancak bu bilgiler hiçbir zaman Amerikan basını tarafından okurlarına sunulmamıştır.

ABD basınında sürekli olarak Ermenilerle Türkler arasındaki çatışmalarda, Türkler tarafından katliamların yapıldığı teması işlenmiştir. Bununla birlikte Türklerin, Ermenilere yabancı devletler tarafından yapılmak istenen insani yardımları dahi engelledikleri yönünde propagandalar yapılmıştır. Örneğin The New York Times gazetesinin 29 Nisan 1915 tarihindeki “*Amerika’nın Sefalet İçindeki Ermenilere Yardım Etmesine Türkiye İzin Vermeyecek*” başlıklı haberinde; Türk hükümeti Washington’daki Dışişleri Bakanlığı’na Kızılhaç’ın Türkiye’deki Ermenilere yardım amacıyla cerrah ve hemşire göndermesine dahi izin vermeyeceği yazılmıştır. Hatta Türkiye’nin yalnızca Kızılhaç’ın değil, diğer tarafsız yabancı ülkelerin cerrah, hemşire ve çalışanlarının da Türkiye’ye girmesini yasakladığını iddia etmiştir (The New York Times, 29 Nisan 1915). Haberin devamında; İçişleri Bakanlığı, Amerikan Kızılhaç yöneticilerinden Ernest T. Bicknell ile Miss Mabel Boardman’a Türkiye’nin engelleme kararını bildirince Miss Boardman bu bilgiyi West Yirmi Üçüncü Cadde No.410 New York adresinde ikamet eden Amerika’daki Genel İlerici Ermeni Derneği başkanı Dr. M. Simbad Gabriel’e ilettiği ifade olunmuştur. Birkaç hafta önce Dr. Gabriel, Miss Boardman’e bir mektup yazarak Türklerin Ermenilere yaptığı mezalimi anlatmış, Türkiye’ye Ermenilere yardım için doktor ve hemşire göndermesini istemiştir. Mektubunda Dr. Gabriel şu sözlere yer vermişti: “*100 Amerikalı Kızılhaç hemşiresi ve doktoru, yalnızca getirecekleri ekmek ve ilaçla değil, bizzat orada olmakla mucizeler yaratabilir. Amerikalılar Kızılhaç’ın masrafları için 50.000 dolarlık bir yardım toplayabilirler.*” Yaşanan hadiseleri detaylandıran gazete, bu konuyla ilgili süreci şöyle yansıtmıştır: 16 Ekim’de Washington’dan Dr. Gabriel’e yazdığı mektupta Kızılhaç’ın bu yardımda bulunamayacağını bildiren Miss Boardman mektubunda şu satırlara yer vermiştir:

“*21 Eylül tarihli mektubunuz benim Washington’da bulunmadığım bir sırada ulaştı. Döndüğümde Amerika’nın mali yardım sağlaması halinde Amerikan Kızılhaç’ının Ermenilere yardım için cerrah ve hemşire gönderip gönderemeyeceği konusunu araştırdım. Mr. Bicknell konuyu Dışişleri Bakanlığı’na iletti. Sonrasında öğrendiğimize göre Türk hükümeti hiçbir yabancı ülkenin bu şekilde bir yardımını kabul etmeyeceğini beyan etmiş. Söz konusu parayı toplayabilirsek bile doktor ve hemşire gönderemeyeceğimizi büyük bir üzüntüyle bildiririm. Şu anda Türkiye’ye erzak göndermenin de çok zor, hatta imkânsız olduğunu görmekteyiz. Avrupa’daki durum çok korkunç bir hal aldı. Ermenilere yardım için bağışta bulunmak isteyenlere, toplanan parayı Konstantinopolis’teki Amerikan Büyükelçiliği’ne iletebileceğimizi bildirdik. Şu anda Ermenilere yardım göndermenin tek yolu bu görünüyor. Bu durumun çok geçmeden sona ermesini dilemekten başka bir şey elimizden gelmiyor. Her gün durum o kadar kötüye gidiyor ki, bunun daha fazla süremeyeceğini düşünüyoruz.*” (The New York Times, 29 Nisan 1915; www.imprescriptible.fr).

Dr. Gabriel dün şöyle konuştu: “*Miss Boardman’ın mektubu her şeyi anlatıyor ve umuyorum ki bu mektup, Ermenilere yönelik zulüm, cinayet ve işkenceye ilişkin Türkiye’den gelen korkunç haberlerin doğru olduğunu, en önyargılı kişilere bile gösterecektir. Belki de Amerikan Kızılhaç’ının, tarihin gördüğü en büyük ve en sistematik katliamlara maruz kalanlara merhamet göstermesine izin vermesi için Konstantinopolis’teki yetkililere Amerikan Devlet Başkanı şahsen ricada bulunabilir.*” (The New York Times, 29 Nisan 1915; www.imprescriptible.fr).

The New York Times gazetesinde, yıllar geçse de yapılan haberlerin mantığının, içeriğinin ve hedefinin pek değişmediği söylenebilir. Zira yukardaki habere yaklaşık 6 yıl sonra çıkan 7 Aralık 1918 tarihli haberde de yine Ermenilere kıyım yapıldığı teması işlenmiştir. Gazetede yazıda; Bakü, Oltu ve Ardahan’da Türk güçleri tarafından Ermenilere karşı yeni bir saldırının gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Hatta Türklerin saldırıları sonucunda 10.000 Ermeni’nin öldürüldüğü ifade olunmuştur. Haberin abartısı biraz daha ileriye götürülerek Bakü de devam eden çatışmalarda 30.000’den fazla insanın öldürüldüğü iddia edilmiştir. Bunlara ek olarak; sadece Ermeni nüfusundan

oluşan birçok yerleşim biriminin yok edildiği söylenmiştir. Türklerin [Anadolu], Tartar [Azerbaycan bölgesinde yaşayan Türkler] birliklerinin Ermenilere ait yerleşim yerlerini yağmalamasına izin verdikleri gibi bir konuyu da kamuoyuna telkin etmişlerdir. Haberde; “...*Siyasi kaynaklardan alınan bilgilere göre; Osmanlı ülkesinde Müslüman olmayan halka karşı fanatik Müslümanlar tarafından saldırılar olmasının yanı sıra, birçok Türk oluşumunun Hristiyanlara karşı yeni saldırılar düzenlemek için hazırlık yaptıkları...*” yazmıştır (The New York Times, 08 Aralık 1918). Yine burada haberin kaynağının “*siyasi kaynaklardan alınan bilgilere göre...*” şeklinde gizlenmesi, haberin güvenilirliğini şüpheye düşürmektedir.

I. Dünya Savaşı’nın devamındaki Kafkasya olaylarını da yakından takip eden gazete şu ifadelerle yer vermiştir: “*Kafkas sınırına yakın olan Erzincan’da Ermenilere karşı saldırılar devam ediyor. Buradaki Türk Ordularının başında eski savunma bakanı Enver Paşa’nın kardeşi Nuri Paşa yer almaktadır. Nuri Paşa İstanbul hükümetinin otoritesine bağlı olmadığını açıklamıştır. Nuri Paşa, bölgedeki Ermeni ayaklanmalarını bastırması için görevlendirildi. Bu olaylar üzerine bölgede Ermenilere karşı saldırıların devam etmesi halinde İngilizler Batum’a bir savaş gemisi göndereceğini bildirmiştir. Türk Hükümeti, İzmir ve Erzurum valiliklerinde bulunan ve Ermenilerin katliamından sorumlu olan Tahsin Bey’i olayları kontrol altına alması için çağırmıştır...*” (The New York Times, 26 Kasım 1918).

The New York Times, Türkiye’deki Ermeni tehciri sırasında yaşanan olumsuzluklardan sorumlu tutulan devlet görevlileri ile ilgili yapılan işlemleri de bazen kişileri birbirine karıştırarak, bazen de kişilerin görevlerini yanlış şekilde lanse ederek aktarmıştır. 12 Nisan 1919’da İstanbul’dan alınan bir haberi “*Turks Hang Kemal Bey for Armenian Massacres*” başlığıyla servis etmiştir. Yazının detayında; “*Kemal Bey, Governor of Diarbekr, has been publicly hanged in Bayazid Square Stamboul in the presence of the Military Governor of Constantinople and other high officials...*” ifadesine rastlanmaktadır. “*Diyarbakır Valisi olan Kemal Bey’in İstanbul Beyazıt Meydanı’nda İstanbul’daki İtilaf Devletlerinin temsilcileri huzurunda asıldığı...*” şeklinde ifade edilen yazı pek çok açıdan yanlış ve mahzurludur. Bir kere, gazetenin 12 Nisan 1919’da İstanbul’dan aktardığı tarihi infaz olayı, 10 Nisan 1919’da yaşanmıştır. Ayrıca Boğazlayan Kaymakamı olarak idam edilen Mehmet Kemal Bey hiçbir zaman Diyarbakır Valiliği’nde bulunmamıştır (Bilgi, 1999, ss. 83-88). İkincisi Kemal Bey’in Yozgat bölgesindeki Ermenilerin tehcirinden ve katliamından sorumlu olarak, diğer görevliler gibi, ölüm cezasına çarptırıldığı ifade olunmuştur. Yozgat jandarma komutanının ise kalede 15 yıl hapis cezasına çarptırıldığı ve bu cezanın imparatorluk tarafından onaylandığı belirtilmiştir (The New York Times, 14 Nisan 1919). Bu yazıyla aslında Türklerin yaptıkları katliamı ikrar ettikleri mesajı verilmeye çalışılmıştır.

İngiliz yetkililere dayanarak yapılan 15 Mart 1919 tarihli bir haberde de Erzurum’daki hadiseler işlenmiştir. Bu haberde Ermenilerin, Türk birliklerine karşı direnmeye karar verdikleri, Erzurum’a giren Türk birliklerine Ermenilerin ateş açtıkları yazılmıştır. Ancak haberin devamında; Türklerle Ruslar arasında yapılan barış anlaşması sonucunda Rusların boşalttıkları Erzurum’da Ermenilere karşı katliam yapıldığı iddia edilmiştir. Amerika’nın Ermenistan ve Suriye Komitesi Başkanı Dr. James L. Borton’un verdiği bilgilere dayandırılarak yapılan haberde, dikkatlerin şimdi Trans-Kafkasya’ya yöneldiği ifade olunmuştur. Hatta bu geniş bölgenin Türklerin kontrolüne girmesiyle 3 milyondan fazla Hristiyan’ın bundan olumsuz etkileneceği belirtilmiştir. Türkiye Türklerinin güneyden, Azerbaycan Türklerinin ise kuzeyden ve doğudan Ermenileri kısıp alacağı söylenmiştir (The New York Times, 15 Mart 1919).

Ermeni kaynaklarından alınarak yapılmış olan başka bir haberde ise; Türk birliklerinin ilerleyişi karşısında Ermenilerin Kafkasya’da örgütlendiklerini yazmıştır. Türk kaynaklarından anlık olarak alınan bilgilere göre de Ermenilerle Osmanlı birlikleri arasındaki çatışmaların devam ettiği bildirilmiştir. Haberin devamında Türklerin ilerleyişinin Ermeniler tarafından engellendiği belirtilmiştir. Burada bir Ermeni başarısına övünçle yer veren gazetede; “*Türklerin yaptığı düşmanca*

propaganda ve Azerbaycan Türklerinin ihanetine rağmen, Ermeniler uluslarını ve ülkelerini savunmak için ölümüne mücadele ediyorlar." (The New York Times, 15 Mayıs 1918) sözleriyle nesnellikle bir alakasının olmadığını ikrar etmiş oluyor.

2. İngiliz Basınında (The Times'ta) Yer Alan Ermeni Haberleri

I. Dünya Savaşı yıllarında İngiliz gazetelerinden The Times'ta da Ermeniler hakkında pek çok haber yapılmıştır. The Times'ın Ermeniler ile ilgili yaptığı haberlerde yanlı bir tavır takındığı söylenebilir. Örneğin 8 Ekim 1915 tarihinde gazetede yer alan bir haberde şu cümleler dikkat çekmektedir: "*Osmanlı Devleti tarafından 1894, 1896, 1909 yıllarından Ermenilere karşı geniş ve sistematik katliamlar yapılmıştır. Abdülhamid döneminde 1 milyondan fazla Ermeni'nin yok edildiği söylenebilir. Bu katliamların sonuncusu ise şimdi yaşanmaktadır.*" (The Times, 08 Ekim 1915). Gazetenin bu haberinde geçen ilk yıl, Sason Ermeni İsyanı sonucunda yaşanan hadiselerdir. 1894 yılında Ermeni Boyacıyan ve Damadyan adlı Ermenilerin birlikte hareket ederek bölgede yaşayan Ermeni ve Kürt aşiretleri birbirlerine karşı kışkırtması ile başlamıştır. Bunların amacı aşiretler arasında çıkacak çatışmalar sonucunda bölgeye asker sevk edilmesi üzerine, olayları bir Ermeni katliamı şeklinde dünyaya lanse etmektir. Boyacıyan bölgede yaşayan Ermenilere Avrupa'dan geldiğini, isyan ettikleri takdirde Avrupalı devletlerin destek vereceğini ve bu sayede bağımsız bir Ermeni devleti kuracaklarını söylemiştir. Boyacıya'nın yaptığı bu propagandalar bazı Ermeniler tarafından kabul görmüştür. Bunun sonucunda 3.000 kadar Ermeni ayaklanmıştır. Boyacıyan'ın kışkırttığı Ermeni çetesi bölgede bulunan aşiretlere saldırmış, asayiş bozmuş ve böylece bir çatışma çıkmıştır. Osmanlı Devleti asayişin temini için bölgeye asker sevk etmiş ve isyan kısa sürede bastırılmıştır. Fakat bu olaylar sonucunda Ermeniler 6.000 soydaşlarının öldürüldüğünü iddia etmişlerdir. Lakin müddeilerin kara bir propagandanın peşinde oldukları, konsolosluk raporlarıyla da desteklenen ve bölgede yaşayan toplam Ermeni nüfusunun en fazla 10.000 olduğu gerçeğiyle çelişmektedir. Zira bu isyanda ölen toplam Ermeni sayısı 900'ü geçmemektedir (Gürün, 1985, ss. 147-150). Ermeniler bu konuyu Avrupa'da büyük bir kıyım ve katliam gibi göstererek destek sağlamaya çalışmışlardır. Ermenilerle işbirliği yaparak konuyu çarpıtan muhabirler ve yazarlar da çatışmalarda ölen Ermeni sayılarını mübalağalı bir şekilde sunarlarken, hayatını kaybeden Müslümanlarla ilgili herhangi bir bilgiye yer vermemişlerdir.

The Times 1895-1896 yıllarında gerçekleşen Zeytun Ermeni İsyanı'na da sütunlarında geniş yer ayırmıştır. Agasi adında bir Ermeni'nin kışkırtması ile isyanın nasıl çıktığını Kamuran Gürün şöyle aktarmaktadır: "*24 Ekim günü karanlık dere vadisinde kızıl bayrak astılar. Sabahtan bütün Ermeni köylerinin ileri gelenleri birkaç savaşı ile birlikte geldiler. Aralarında papaz Vartabet Bartholomes, Papaz der Mardiros, Prens Nezaret Yenidünya vardı... öğleyin müzakereye başladık. Müzakeremiz iki saat sürdü ve savaş planımızı yaptık...*" Bu şekilde başlayan Zeytun İsyanı'nın batırılması da İngilizce basına bir katliam olarak yansımıştır. 28 Ocak 1896 tarihinde sona eren isyanı kendi eserinde anlatan Agasi, 20.000 Türkün öldüğünü kendi kayıplarının ise 125 kişi olduğunu söylemiştir. Ancak tüm bu gerçekliğe rağmen Zeytun'da 6.000 Ermeni'nin öldürüldüğü teması İngilizce basında işlenmiştir (Gürün, 1985: 159-160). Yine 1896 yılında, Hınçak ve Taşnak komitelerinin Van'da başlattıkları isyanda 1.715 Ermeni, 418 Müslüman hayatını kaybetmiştir. Gazetenin "*1896*" olarak vurguladığı bu yılda Osmanlı topraklarında hayatını kaybeden toplam Ermeni sayısı 6.000'e yaklaşmamaktadır bile (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995, s. 5).

The Times, 1909'daki Adana Ermeni Olayları ile de ilgilenmiştir (Gürün, 1985, ss. 174-176). Ermeniler, Adana Olaylarında ölen Ermeni sayısını aşırı abartılı bir şekilde Avrupa'ya 30.000 kişi olarak bildirmişlerdir. Hâlbuki Patrikhane soruşturma heyetinin verdiği Ermeni ölü sayısı bile 21.330'dur. Vilayet idaresinin bu konuda verdiği sayı ise 10.000'in altındadır (Ural, 1998, s. 307). Buradan da anlaşılacağı üzere; Ermeniler yabancı basına verdikleri yanlış bilgiler ile dünya kamuoyuna kendilerini mağdur ve mazlum göstermeye, Osmanlı Devleti'ni ise katliamların baş sorumlusu bir devlet olarak lanse etmeye çalışmışlardır.

I. Dünya Savaşı esnasındaki hadiseleri de yakından takip eden gazete, 20 Haziran 1916 tarihli haberinde “*Ermeni Katliamı ve Bir Türkün İtirafı*” başlıklı bir makale yayımlamıştır. Bu yazıda dönemin Dahiliye Nazırı Mehmet Talat Bey’in Ermeni olayları ile ilgili Alman gazeteciye verdiği demeçlere değinilmiştir (The Times, 20 Haziran 1916). Ancak verilen bu haberde Talat Bey’in Ermeni olayları ile ilgili söylediklerinin gazete tarafından ne kadar çarpıtıldığı konusu, gazetenin Ermeniler hakkında yapmış olduğu öznel haberlerden dolayı perdelenmiştir. Diğer taraftan haberi ilk yapan Alman gazetelerine ulaşmamamız da konunun doğruluğunu mukayese etme imkanını ortadan kaldırmaktadır. The Times’ın haber başlığındaki vurucu ifadeyle, sanki Mehmet Talat Bey’in Ermenileri katlettiklerini itiraf ettiği gibi bir intiba oluşturulmuştur.

The Times Gazetesi de The New York Times gibi Anadolu’da yaşanan Ermeni olaylarını aktarırken, olaylara tanık olmuş insanları, bölgede yer alan konsolos veya misyonerleri kaynak olarak göstermiştir. Times gazetesinin haber kaynaklarının başında Lord Bryce gelmektedir. Bu şahıs 1907-1912 yılları arasında İngiltere’nin Amerikan Konsolosu olarak görev almış, Ermeni olaylarında gazetenin elde ettiği bilgilerin birçoğuna kaynaklık etmiştir. Fakat burada ilginç olan nokta Lord Bryce’in elde ettiği bilgileri kim(ler)den aldığı konusunda netlik olmamasıdır. Bu durum onun ve onun bilgilerini kullanan gazetenin yapmış olduğu haberlerin doğruluğunun tartışılmasına sebebiyet vermiştir. Times gazetesinin adeta ana haber kaynağı olarak verilen Lord Bryce’in The Blue Book (Mavi Kitap)’un hazırlayıcılarından olduğu unutulmamalıdır. Osmanlı Devleti’ne karşı Ermenilerin yanında yer alan bu şahsın aktardığı bilgilerde dezenformasyon yaptığı anlaşılmaktadır (Gürün, 1985, s. 51). Örneğin Lord Bryce tarafından gazetede yer alan bir yazıya kaynak olarak Amerikan Danışma Komitesi ve Tiflis’te yer alan bir mülteci Ermeni jandarmasının anlattıkları referans gösterilmiştir. Bu habere göre tehcir sırasında Mersin’e gönderilen Ermeni sayısı 25 kişiye ulaşmış, bunlara ek olarak kuzeyden gelip buradan geçenlerin sayısı ise binlerle ifade edilmiştir. Yine Halep’ten gelen bir görgü tanığına göre 1 Ağustos’tan Kasım ayı ortalarına kadar geçen sürede Halep’e gelen Ermeni sayısının 20.000 kişi olduğu iddia edilmiştir. Konya’dan gelen bilgilere göre Eskişehir’de 12.000-18.000 arasında sürgün Ermeni bulunduğu yazılmıştır. Mayıs ayı sonlarına doğru Van’dan sevk edilen Cevdet Paşa’nın yanına aldığı 8.000 kadar askeriyle güneye doğru ilerlediği ve bu birliğe “*Kasap Taburu*” ismini verdiği anlatılmıştır. Cevdet Bey’in Siirt’teki Hristiyanların çoğunu öldürdüğü, Ermeni rahip ile Keldani rahibin yakalanarak şehir merkezinde yakılmalarını emrettiği gibi asılsız bir haberi işlemiştir. Dahası, 25 Haziran’da Bitlis şehrinin Türk kuvvetleri tarafından kuşatılarak, komşu Ermeni köyler ile olan iletişiminin kesildiği, birçok sağlıklı erkeğin kadınlardan ayrılarak tutuklandığı ve sonrada öldürüldüğü ifade olunmuştur. Birçok Ermeni’nin, Türklerin eline düşmektense evlerinde kendilerini öldürdükleri gibi haberlerle olayı dramatize etmişlerdir. Bu olayların sonucunda 15.000 Ermeni’nin Bitlis’te Türkler tarafından yok edildiği iddia edilmiştir. Sason’da hayatta kalan 1.500 Ermeni savaşçının 30.000 kişilik Türk-Kürt kuvveti tarafından kuşatıldığı; Ermeni kadın, çocuk ve erkeklerin Türklere karşı bıçaklarla karşı koydukları fakat kısa sürede Ermeni savaşçıların öldürüldükleri; sağ kalan Ermeni kadın ve çocukların da Türklerin eline düşmemek için kendilerini sığındıkları kayalıktan aşağıya attıkları gibi duygulara hitap edecek haberler gazetenin sütunlarına taşınmıştır (The Times, 27 Kasım 1915).

I. Dünya Savaşı öncesinde devlet görevlisi sıfatıyla Doğu Anadolu’ya gelerek misyonerlik yapanların bilahare batı kamuoyuna verdikleri demeçler, Ermeni olaylarının yanlış anlaşılmasına sebebiyet vermiştir. Tıpkı Lord Bryce gibi Balkan Komitesi Başkanı Noel Buxton da batı kamuoyunu Ermeniler lehine taraflı bir şekilde bilgilendirenlerdendir. Van Valisi Tahsin Bey’in Dâhiliye Nezareti’ne çektiği şifrede Buxton’un Müslümanlara duyduğu kin nedeniyle Times gazetesine Kürtlük ve Ermenilik konusunda yanlış bir mektup yazdığından bahsetmiştir. İkdâm gazetesinin 27 Kasım 1913 tarihli nüshasında Times’ın haberine gönderme yapılarak gerekli girişimlerin ve tedbirlerin alınması istenmiştir (Karacakaya vd., 2005/IV, ss. 102-103).

The Times’ta çıkan haberler, Ermenilere tarafgirlik noktasında tutarlılığını sürdürmüştür. 7 Ekim 1915 tarihli bir haberde; Sason’da Ermenilere karşı büyük bir kırım yapıldığı, buradaki Ermeni

nüfusunun çok azı hariç geri kalanının vurulduğu, tüm şehrin tahrip edildiği, canlarını kurtarabilenlerin dağlara kaçtıkları yazılmıştır. Haberin devamında Ermenilerin birçoğunun Kafkasya'ya ve Urmiye'ye göç ettikleri, büyük bir mülteci grubunun da Erivan'a geçtiği bildirilmiştir... İngiliz konsolosluğunun verdiği bilgilere dayandırılan yazıda 160.000 Ermeni'nin Iğdır ve Eçmiyazın'e geçtiği ifade olunmuştur. Bu göç eden mültecilerin durumlarının çok kötü olduğu, açlık ve sefalet içinde bulundukları bu yüzden günde en az 100 Ermeni'nin öldüğü belirtilmiştir. Lord Bryce'ye göre; Mayıs-Ekim 1915 döneminde 800.000 Ermeni öldürülmüştür. Ermenilere yapılan bu katliamlar, Türk hükümetinin izin verdiği politikalar sonucunda gerçekleşmiştir. Hatta tüm bu olaylar sistematik bir şekilde yapılmıştır. Şehirlerdeki tüm Ermeni nüfus temizlenmiş, erkekler hapis edilmiş, geriye kalan kadın, çocuk ve erkekler şehir dışına çıkarıldıktan sonra erkekler bunlardan ayrılarak süngülerle öldürülmüştür. Kadın, çocuk ve yaşlı erkekler ise askerler eşliğinde sağlıksız bölgelere gönderilmiştir. Bu yolculuklar sırasında birçok insan açlıktan ölmüştür. Hükümet onlara herhangi bir yardımda bulunmamış yiyecek ve diğer gerekli ihtiyaçlarını karşılamamış, bunun yanı sıra ellerinde olanlar ise yolda hırsızlar tarafından çalınmıştır (The Times, 07 Ekim 1915). Babıali kayıtları Bryce'ın bu iddialarının tamamının yanlı olduğunu gösterecek mahiyettedir (Karacakaya, 2001, ss. 108-127; DAGM, *Osmanlı Belgelerinde Ermeniler*, 1995).

2.1. Trabzon'daki Ermenilerin Katledildiği Haberi

Ermenilerle ilgili yapılan öznel haberler, sadece bir bölgeyle sınırlı kalmayıp, ikna gücünü artırmak amacıyla farklı coğrafyalara da taşınmıştır. Bu kapsamda Doğu ve Güneydoğu haberlerinin yanı sıra Karadeniz bölgesindeki Ermeni haberlerine de İngilizce basında yer verilmiştir. The Times'ın 7 Ekim 1915 tarihli bir haberinde konu şöyle aksettirilmiştir: *"İtalyan Konsolosu'nun bildirdiğine göre Trabzon'da Ermenilere karşı saldırılar olmuştur. Trabzon'da Ermenilere karşı yapılan bu saldırıların emrinin İstanbul'dan geldiği ve Trabzon'da yaşayan tüm Ermeni ve Hristiyanların öldürülmesinin istendiği bildirilmiştir. Fakat Trabzon'da yapılan saldırılarda birçok Müslüman, Hristiyan komşularına yardım ederek onlara evlerinde saklanmalarını önermiştir. İstanbul'dan gönderilen emirlere göre şehirde yaşayan yaklaşık 8.000-10.000 arasındaki Ermeni bir araya toplanarak deniz kenarına getirilmiş buradan yelkenli teknelere bildirilmişler ve denize açıldıktan sonra hepsi teknelerden denize atılarak boğulmuşlardır. Bu şekilde 9-10.000 arasında Ermeni öldürülmüştür.* (The Times, 07 Ekim 1915). Gazetede bu haber Trabzon'da da Ermenilere katliam yapıldığı şeklinde işlenmiş olmasına rağmen, Ermenilerin bölgedeki yıkma-yakma ve katletme eylemleriyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Ayrıca Ermenileri öldürmek için teknelere bindirerek denize atıldıkları iddiaları da basının propaganda aracılığıyla psiko-sosyal bir etki yapmaya çalıştığını göstermektedir.

Trabzon bölgesindeki Ermeniler, Batum'dan hareket ederek Viçe önüne gelen ve Giresun'u bombardıman eden Rus torpidosunun eyleminden hoşnut olarak sevinç gösterilerinde bulunmuşlardır (BOA, DH.EUM.2.Şb, H-03-03-1333; Anadol, 2001, ss. 316-317). Ayrıca Ermenilerin Erzurum, Sivas, Van gibi illere yaptıkları silah sevkiyatı Trabzon limanı aracılığı ile gerçekleşmiştir. Ermeni komitacılar itilaf devletlerinin burada bulunan konsoloslukları aracılığıyla birbirleri ile iletişim kurmuşlardır. Ayrıca bölgelerde yaşayan Ermeniler, Müslüman ahaliye saldırılar yaparak kadın-çocuk demeden önlerine gelen herkesi katletmişlerdir. Örneğin Beşikdüzü, Kelali, Lazandos ve Pervane köylerinde Ermeniler taciz, tecavüz, gasp, katl gibi düzinelerce asayiş bozukluğunda bulunmuşlardır (Ural, 1998, ss. 311-312). Fakat bu olayların hiç birisi yabancı basında yer bulmamıştır.

3. Avusturalya Basınında Ermeniler Hakkında Çıkan Haberler

Basın-yayın yoluyla Ermenilere dolaylı destek veren bir diğer ülke de Avustralya'dır. Avusturalya'da yayın yapan birçok yerel ve ulusal gazete yer almaktadır. Bu gazetelerden birçoğu Ermeniler ile ilgili olaylara büyük önem vermişlerdir. Avusturalya basınında 1830'lu yıllardan

İtibaren Osmanlı Devleti'ndeki Ermenilerle ilgili haberlere rastlamak mümkündür. Bu gazeteler Ermenilerle ilgili en küçük olaylara bile kayıtsız kalmayarak sayfalarında teferruatlı bilgileri paylaşmışlardır. Gazetelerin kullandıkları haberlere daha çok Reuters ve Times gazetesi kaynaklık etmiştir. Dolayısıyla Avusturalya basını da Ermeni meselesi konusunda Amerikan ve İngiliz basınının mütemmim cüzünü oluşturmuştur.

I. Dünya Savaşı'ndaki hadiseleri yakından takip eden ve Osmanlı Devleti'ni Ermeni perspektifinden ele alan Avusturalya basınında farklı tarihlerde farklı gazete haberlerine ulaşmak mümkündür. Örneğin New Castle Morning Herald and Miners' Advocate (Osmanlı yöneticileri, bu gazetenin zararlı yayınlarından dolayı ülkeye sokulmaması yönünde 8 Nisan 1896 tarihinde karar almıştır. *BOA., MF.MKT.*, 310-16, H. 24.10.1313) gazetesinin 12 Mayıs 1915 tarihli haberinde; İran-Azerbaycan bölgesinde yer alan Urmiye'de 8 Nisan [1915]'da bölgede bulunan Hristiyan köylerin Türkler ve Kürtler tarafından yağmalanıp yakıldığı, binlerce insanın öldürüldüğü bildirilmiştir. Amerikan misyonerlerden alındığı söylenen haberin devamında 2.000 insanın hastalıktan öldüğü, 200 askerden oluşan Türk birliğinin bölgede katliam yaptığı yazılmıştır (New Castle Morning Herald and Miners' Advocate, 12 Mayıs 1915). Bu ise 1895 yılından beri Ermeni meselesine destek veren batı basının organik bağıını göstermektedir. Zira bu tarihte Ermeniler lehindeki tutumu nedeni ile Association of Philarmene Cemiyeti, World gazetesine teşekkür etmiştir (*BOA. HR.SYS.*, 64-19, M-15-07-1895).

The Times ve The New York Times'ı adeta kopya eden *Warwick Examiner and Times* gazetesi de 19 Mayıs 1915 tarihli haberini Urmiye'de bulunan Rus konsolosuna dayandırarak Van'da 6.000 Ermeni'nin katledildiğini yazmaktan imtina etmemiştir (Warwick Examiner and Times Qld (1867-1919), 19 May 1915: 1). Bu haberden iki gün sonra Türkiye'nin doğusundaki Ermenistan'da yer alan kadim kent Van'da Ermenilere karşı toplu bir katliam yapıldığı iddia edilmiştir. Urmiye'de yer alan Rus konsolosunun verdiği bilgilere dayandırılan haberde 6.000'den fazla Ermeni'nin Türkler tarafından katledildiği bilgilerine yer verilmiştir (Warracknabeal Herald, 21 Mayıs 1915: 5). Bu haberden birkaç ay sonra benzer bir haberi de *Richmond River Express and Casino Kyogle Advertiser* (Bu gazetenin sakıncalı nüshaları da Osmanlı idarecileri tarafından yasaklanmıştır. *BOA. MF. MKT.*, 716-22, H-02-04-1321) gazetesi yayımlamıştır. Gazetede, Çukurova'da 40.000 Ermeni'nin öldürüldüğünün servis edilmesinden başka, konu biraz daha ileriye götürülerek "...geriye kalan bütün Ermeni nüfusu ölmeleri için çöle sürüldü; 20 tane Ermeni sosyal demokrat İstanbul'da bağımsız Ermenistan'ı savundukları için tutuklandı..." (Richmond River Express and Casino Kyogle Advertiser, 06 Ağustos 1915) şeklindeki ifadelerle yer verilmiştir.

Mudgee Guardian and North-Western Representative'in 4 Ekim 1915 tarihinde satırlarına taşıdığı bir Ermeni haberi de Fransız telsiz mesajına dayandırılmıştır. Buna göre Türkiye topraklarında Ermenilere karşı yapılan katliamların devam ettiği ve tahmini 8 milyon mağdur insanın bulunduğu iddia edilmiştir. Olaylar karşısında Türk hükümetinin kayıtsızlığının yanında, Alman konsolosunun da kırımların organize edilmesine yardımcı olduğu belirtilmiştir (Mudgee Guardian and North-Western Representative, 4 Ekim 1915, s. 3).

Townsville Daily Bulletin ise en iddialı habere imza atmıştır. Haber kaynağını Türkiye'deki Katolik misyonerlere dayandırdığı yazıda; "...1 milyon Ermeni, Türkler tarafından katliama uğramıştır. Birçoğu açlıktan ölüme mahkûm edilmiştir. Katledilen Ermenilerden 100.000'i Katolik mezhebine mensuptur. Öldürülenler arasında 4 tane de Piskopos yer almaktadır..." (Townsville Daily Bulletin, 17 Nisan 1916, s. 4) ifadeleri kullanılmıştır.

The Ballarat Courier da, Reuters' tan gelen bilgilere göre savaşın başlamasından bu yana Osmanlı hâkimiyetinde yer alan topraklarda yaşayan Ermenilerin 1/3'ünün katliama uğradığını veya açlığa terk edildiğini belirtmiştir. Geriye kalan Ermenilerin ise 1/3'ünün ev-barklarının yok edilerek ölüme terk edildiklerini satırlarına taşımıştır (The Ballarat Courier, 23 Şubat 1917: 3). Examiner (Bu gazete de Osmanlı idarecileri tarafından sakıncalı bulunan yayınlar arasındadır. *BOA. MF. MKT.*,

695-5, H-10-01-1321) gazetesi ise Kürt aşiret reislerinden Şahmad Tiyonof'un taraf değiştirerek Ruslara katıldığını belirttikten sonra, bu şahsın Eleşkirt Vadisi'nde yaşayan bütün Ermeni nüfusun Türkler tarafından katledildiğini bildirdiğini yazmıştır (Examiner, 30 Ocak 1915, s. 7). Gazetenin haberine dayanak oluşturduğu Şahmad'ın bilgisine neden ve nasıl güvenileceğine dair en ufak bir ipucuna ise rastlanamamaktadır.

Leader (Memalik-i Şahane'ye sokulmaması kararı, bu gazete için de bağlayıcı kabul edilebilir. BOA. DH. MKT., 107-24, H-27-01-1311) gazetesi ise net bir delile dayandırmadığı bir haberinde Rusya, Fransa, İngiltere geçen ay Ermenilerin yaşadığı bölgelerde Türk ve Kürtler tarafından 100 Ermeni köyünün yok edildiğini ve Osmanlı Devleti'nin bu durumdan şahsen sorumlu olduğunu dünya kamuoyuna duyurduklarını yazmıştır (Leader, 25 Mayıs 1915).

Daily Mercury'de de Ermeni olayları konusunda mübalağalı bir habere imza atılmıştır. Resmi olmayan kaynaklardan alınan bilgiler doğrultusunda denilerek başlanan haberde; *"Rusların Erzurum'u işgal etmesinden önce Erzurum'da yaşayan Ermenilerin nüfusu yaklaşık olarak 40.000 civarındaydı. Fakat Rusların Erzurum'u işgalinden sonra Ruslar tarafından bulunan canlı Ermeni sayısı 16 kişidir. Geride kalan Ermenilerin verdiği bilgiye göre Rusların Erzurum'u işgal etmesinden birkaç gün önce burada yaşayan bütün Ermeni nüfus batı bölgelerine sürülmüştür"* (Daily Mercury, 10 Mart 1916, s. 5) sözlerine yer verilmiştir.

Avusturalya basını Ermenilerle ilgili haberlerini I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürdürmüştür. Kasım 1918'de yapılan bir başka Ermeni propagandasında; Hazar kıyılarından İngiltere'nin çekilmesinden sonra Anadolu ve Azerbaycan Türkleri tarafından 20.000 Ermeni'nin katledildiği iddiasına yer verilmiştir (Daily Examiner, 19 Kasım 1918: 5). Halbuki tarihi gerçekler bu gazete haberinin aksi yönündedir. 5 Aralık 1917 tarihinde yapılan Erzincan Mütarekesi'nden sonra Rusların Doğu Anadolu'dan çekilmeleri üzerine Ermeni çeteleri Müslüman ahaliye saldırılara başlamıştır. Ermenilerin yaptığı katliamlar münasebetiyle III. Ordu Komutanı Vehip Paşa, Rus Kafkas Orduları Başkomutanı General Przevalsky'e 24 Aralık 1917'de bir mektup yazmıştır. Vehip Paşa'nın yazısına Rus Kafkas Ordusu Komutanı Odişelidze tarafından 16 Ocak 1918 tarihinde verilen cevapta Ermenilerin Müslümanlara katliam yaptığı ifade olunmuştur (Türközü, 1983, ss. 34-36).

Avusturalya gazetelerinde yer alan haberler incelendiğine burada çıkan yazıların bariz bir şekilde İngiltere ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Aynı kaynaktan beslenen yüzlerce gazete, yaşanan olayları halka anlatmada benzer bir tutum sergilemiştir. Bunlar da Amerikan ve İngiliz basını gibi yaptıkları yayınlarda yanlı ve tek taraflı bir tavır sergilemişlerdir.

Sonuç

I. Dünya Savaşı sırasında Ermeni propagandalarından örnekler oluşturmak için başvuru 13 gazeteden elde edilen bilgiler doğrultusunda; İngilizce basında Türk-Ermeni ilişkilerinin çok yakın bir ilgiyle takip edildiği söylenebilir. Bununla birlikte, çıkan Ermeni haberlerinin Sevk ve İskan Kanunu'ndan sonra yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Yapılan haberlerin bir çoğunda *"...siyasi kaynaklardan alınan bilgilere göre..."* veya *"...Ermeni kaynaklarından aktarılan haberlere göre..."* şeklindeki ucu açık ve kaynağı belirsiz ifadelerin bulunması, yazıların güvenilirliğine gölge düşürmektedir.

Ermeni propagandalarına dair yapılan incelemeler sonucunda; üç ülke gazetesinin coğrafi mesafeleri birbirlerine uzak olsa da söylemlerinin birbiriyle çok büyük benzerlik gösterdikleri gözlemlenmiştir. İncelenen gazetelerde yer alan haberlerden yola çıkılarak denilebilir ki; XIX. yüzyıldan itibaren Ermenilerle ilgili kamuoyu oluşturmaya çalışan emperyalist devletler, basını bir

propaganda aracı olarak kullanmışlardır. 93 Harbi'nden sonra iyice kışkırttıkları Ermenilerle ilgili haberler, I. Dünya Savaşı'nda yoğunlaşmıştır.

Basında yer alan haberlerde dikkat çeken en önemli hususlardan biri; Türkiye'de yaşanan Türk-Ermeni mukatelesinin bir etnik çatışmadan ziyade, dini bir hüviyete büründürülmesidir. Ermeni cemaatinin bir Osmanlı tebaası olduğu gerçeği göz ardı edilerek, Hristiyanların katledildiği mesajı tüm dünyanın bilinçaltına yerleştirilmeye çalışılmıştır. Böylece '*Türklerin zalim*', '*Ermenilerin mazlum*' olduğu mesajları sık sık tekrarlanmıştır. Yapılan haberlerde Ermenilerin Türklere yaptıkları saldırıya, tacize, tecavüze ve katliamlar hiç yer verilmemişken, Ermenilerin yaşadığı en ufak olumsuzluklar tüm ayrıntılarına kadar okuyuculara ulaştırılmıştır. Osmanlı Devleti'nin vatandaşların güvenliği açısından çıkardığı Sevk ve İskân Kanunu, Ermeniler tarafından ABD kamuoyuna ve buradan beslenen diğer İngilizce basına bir "*soykırım*" olarak sunulmuştur. Basın yoluyla yapılan kara propagandanın ne derece etkili olduğu ise Ermeni meselesinin Türkiye'nin dış politikasını yüzyıldır meşgul etmesinden anlaşılabılır.

Kaynakça

- Akarcalı, S. (2003). 2. *Dünya Savaşı'nda iletişim ve propaganda*. İmaj Yayıncılık.
- Akçora, E. (2007). *Van ve çevresinde Ermeni isyanları (1896-1916)*. 2. Baskı, TÜDAV.
- Anadol, C. (2001). *Tarihin ışığında Ermeni dosyası*. IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Avşar, S. (2010). *Milli Mücadele'de propaganda faaliyetleri (1918-1923)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayur, Y. H. (2010). *Armenians*. (K. Çiçek ve P. Eray, Ed.). TTK Yay.
- Bilgi, N. (1999). *Ermeni Tehciri ve Boğazlıyan Kaymakamı Mehmed Kemal Bey'in yargılanması*. KÖKSAY.
- BOA. DH. EUM.2.Şb, H-03-03-1333 [19 Ocak 1915].
- BOA. DH. MKT., 107-24, H-27-01-1311 [10 Ağustos 1893].
- BOA. HR.SYS., 64-19, H-22-01-1313 [15 Temmuz 1895].
- BOA. MF. MKT., 695-5, H-10-01-1321 [08 Nisan 1903].
- BOA. MF. MKT., 716-22, H-02-04-1321 [28 Haziran 1903].
- BOA. MF. MKT., 310-16, H-24-10-1313 [08 Nisan 1896].
- Brown, J. A. C. (1992). *Siyasal propaganda*. (Y. Yazar, Çev.). Ağaç Yayıncılık.
- Daily Examiner*: 19 Kasım 1918.
- Daily Mercury*: 10 Mart 1916.
- Devellioğlu, F. (2004). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. (A. S. Güneyçal, Haz.). 21. Baskı, Aydın Kitabevi.
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (1995). *Osmanlı belgelerinde Ermeniler (1915-1920)*, 2. Baskı, DAGM.
- Examiner*: 30 Ocak 1915.
- Günay, N. (2019). İttihat ve Terakki Partisinin Ermeni Politikası. *I. Uluslararası 20. yüzyılın ilk yarısında Türk-Ermeni ilişkileri sempozyumu*, 16-18 Ekim 2019-Iğdır, I. Oturum (16 Ekim 2019), 15 Temmuz Şehitler Salonu, 16:00-16:15, Sözlü Sunum.
- Gürün, K. (1985). *Ermeni dosyası*, TTK Yay.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5da2fabe491da4.07892471, Erişim Temmuz 13, 2019.

<https://www.imprescriptible.fr/archives/usa/nyt/tr-5.htm#I>, Erişim Ağustos 29, 2019.

<https://www.imprescriptible.fr/archives/usa/nyt/tr-5.htm>, Erişim Temmuz 25, 2019.

İlter, E. (1999). *Armenian church and terrorism*. KOK Series of Social and Strategical Researches.

Karacakaya vd. (2006). *Osmanlı belgelerinde Ermeni-Rus ilişkileri (1907-1921)*. III, DAGM Yay.

Karacakaya, R. vd. (2001). *Kaynakçalı Ermeni meselesi kronolojisi (1878-1923)*. DAGM Yay.

Karacakaya, R. vd. (2007). *Osmanlı belgelerinde Ermeni-Amerikan ilişkileri (1839-1895)*. I, DAGM Yay.

Karacakaya, R. vd. (2007). *Osmanlı belgelerinde Ermeni-Amerikan İlişkileri (1896-1919)*. II, DAGM Yay.

Karacakaya, R. vd., (2005). *Osmanlı belgelerinde Ermeni-İngiliz İlişkileri (1896-1922)*. IV, T.C. DAGM Yay.

Kırzioğlu, M. F. (1970). *Kars ili ve çevresinde Ermeni mezalimi (1918-1920)*. Kardeş Matbaası.

Küçükvan, M. (2012). Tehcir Kararı Üzerine Amerika Kamuoyunda Ermeni Propagandası. *Çağdaş Türk dünyası tarih araştırmaları dergisi*. XII/24, 87-107.

Leader: 25 Mayıs 1915.

McCarthy, J. (2012). *Ölüm ve sürgün: Osmanlı Müslümanlarının etnik kıyımı (1821-1922)*. (F. Sarıkaya, Çev.). TTK Yay.

Mudgee Guardian and North-Western Representative: 04 Ekim 1915.

Münir Süreyya Bey. (2001). *Ermeni meselesinin siyasi tarihçesi (1877-1914)*. (U. Demirbaş vd., Haz.). DAGM.

New Castle Morning Herald and Miners' Advocate: 12 Mayıs 1915.

Richmond River Express and Casino Kyogle Advertiser: 06 Ağustos 1915.

Saray, M. (2005). *Ermenistan ve Türk-Ermeni İlişkileri*, 2. Baskı, ATAM Yay., Ankara.

Şimşir, B. N. (1985). *Malta Sürgünleri*, İkinci Basım, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

The Ballarat Courier: 23 Şubat 1917.

The New York Times: 27 Kasım 1912; 23 Şubat 1915; 26 Nisan 1915; 29 Nisan 1915; 06 Haziran 1915; 13 Temmuz 1915; 04 Ekim 1915; 23 Ekim 1915; 4 Mart 1918; 15 Mayıs 1918; 26 Kasım 1918; 08 Aralık 1918; 15 Mart 1919; 14 Nisan 1919.

The Times: 07 Ekim 1915; 08 Ekim 1915; 27 Kasım 1915; 20 Haziran 1916.

Townsville Daily Bulletin: 17 Nisan 1916.

Toynbee, A. J. & Bryce, V. (1916). *The Treatment of Armenians in The Ottoman Empire 1915-16*. Sir Joseph Causton and Sons Ltd.

Toynbee, A. J. (2005). *Hatıralar: Tecrübelerim*. (Ş. Bıyıklı, Çev.). Klasik Yayınları.

Türközü, H. K. (1983). *Osmanlı ve Sovyet belgeleriyle Ermeni mezalimi*. 2. Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Ural, G. (1998). *Tarihin ışığında Ermeni dosyası*. Kamer Yayınları, İstanbul.

Uras, E. (1987). *Tarihte Ermeniler ve Ermeni meselesi*. (T. Turan, Ed.). Belge Yayınları.

Warracknabeal Herald: 21 Mayıs 1915.

Warwick Examiner and Times: 19 May 1915.

Yılmaz, N. (1995). *Kamuoyunu etkilemede propagandanın rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.